

LÄRARHANDLEDNING

Den vita döden

av Mia Öström

Omslagsillustration: Alexander Jansson

Om boken

"En fripassagerare, Chefen!" ropar han och ger mig en extra hård knuff så att jag förlorar balansen.

Jag hinner ta emot mig med händerna precis innan jag slår i däcket.

Smärtan strålar ut i handlederna.

Jag biter ihop tänderna.

Inte gråta. Jag är ingen lipsill. Far hade fel.

Jag sväljer, andas in och ställer mig upp. Gör honnör.

"Sven Adams", säger jag. "Anmäler mig till tjänst!"

År 1914 smyger Sven ombord på ett skepp i Buenos Aires hamn. Han är föräldralös och vill ta sig till släktingar i Sverige, men skeppet seglar åt ett helt annat håll. Mot Antarktis. För på skeppet finns en expedition som ska korsa Sydpolen med hundspann. Det blir allt kallare och en dag fryser hela havet. Skeppet är fast. Fast i en oändlig is som kommer kräva liv.

Den vita döden är en historisk roman, som bygger på Ernest Shackletons legendariska expedition till Antarktis då skeppet *Endurance* frös fast. Besättningen tog sig mot alla odds över drivis och stormande hav till en avlägsen valfångststation. Hela resan tog nästan två år. I Mia Öströms version får vi följa med och uppleva det dramatiska äventyret genom Svens ögon och känslor.

Den här lärarhandledningen är anpassad för mellanstadiet. Första delen, *under läsningen*, innehåller läsförståelse och förslag på fördjupningsuppgifter, som kan användas både för eget arbete och som stöd för samtal i helklass eller grupparbeten. I andra delen finns några förslag på övningar och diskussionsfrågor att använda efter att klassen har läst klart hela boken. Allra sist redovisas vilka delar av läroplanen som ligger till grund för handledningens utformning.

Under läsningen

Innan du börjar läsa boken

- Börja med att titta på bokens framsida. Vad tror du att det är för slags bok? Vad tror du att den handlar om? Vilken känsla får du av att titta på bilden? Vad blir du nyfiken på?
- Vad tänker du om personen som syns på bilden? Vem tror du att det är?
- Boken heter "Den vita döden". Varför heter den så, tror du? Vad skulle "vit död" kunna betyda?
- Läs texten på baksidan. Vad tänker du om boken nu? Vad blir du nyfiken på?

HEMMA

Kapitel 1-2

Svåra ord och uttryck

gruva sig, sömntuta, harkrank, tanig, lipsill, prasslig, snirklig

Läsförståelse

- Vad är det som är annorlunda den här morgonen, jämfört med andra morgnar?
- Vad har hänt med far?
- Vad är barnhuset?
- Vem är Svea?
- Vem är jaget som berättar i de här två kapitlen?

Fördjupning

- Precis i början står det "Buenos Aires, 26 oktober 1914". Vad betyder det?
 - Var ligger Buenos Aires? Titta på en karta om du är osäker.
 - Hur tror du att vädret är där i oktober? Vilken årstid är det?
 - I boken är det år 1914. Hur länge sedan är det?
 - Hur märks det i texten att det här är en berättelse som utspelar sig för länge sedan? Försök komma på så många exempel som möjligt. Tänk både på det som finns och det som *inte* finns.

- Kommer du ihåg vad Sven packar i sin ryggsäck? Vad skulle du packa om du skulle göra samma resa som Sven?

SKEPPET

Kapitel 3-6

Svåra ord och uttryck

tjära, sjuda av liv, zinklådor, trunkar, landgång, anlöpa, snorvalp, pojkspoling, hytt, koj, skrubbb, sippra, vålnader, ohyggliga

Läsförståelse

- Vad är det i lådan som Sven bär ombord?
- Vad menar Sven med att han är i "skeppets mage"?
- Vilket slags djur finns på alla skepp?
- Varför får inte Sven skrika?
- Vad var det egentligen som skrämde Sven?
- Vilka språk kan Sven?

Fördjupning

- På sidan 17 står det att hamnen sjuder av liv och att det "slamrar, bankar, dånar och tjuter". Hur tror du att det ser ut på en plats som låter så? Rita gärna!
- Har du varit på en båt någon gång? Hur kan man känna att skeppet rör sig under ens fötter?
 - Hur är det med andra fordon? Kan man till exempel känna att en bil, ett tåg eller ett flygplan rör sig när man åker med?
- I kapitel 6 får vi veta att Sven inte kan läsa. Varför kan han inte det, tror du?
 - Varför är det viktigt att kunna läsa?
 - Varför är det roligt att kunna läsa?

ÖPPET HAV

Kapitel 7-8

Svåra ord och uttryck

öppet hav, örfil, skeppsrått, kölhalad, fripassagerare, skrov, horisont, svindel, skepparmössa, honnör, solkatter, vetenskapsmän, eldare, maskinist, fientlig, landkrabba, sjöbjörn

Läsförståelse

- Vem är det som upptäcker Sven?
- Vad betyder kölhala?
- Vart är skeppet på väg?
- Vad heter katten?
- Vad menar Sven med att han är stark, fast det inte syns?

Fördjupning

- Mannen som hittar Sven på båten heter Vincent. Hur tycker du att han verkar vara, som person?
 - Vad tror du att Vincent tycker om Sven? Varför då?
 - Vad tycker Sven om Vincent, tror du?
 - Vad tycker du om Vincent?
- Hur långt är det mellan Sydpolen och Sverige? Titta gärna på en karta. Kommer Sven någonsin komma till Sverige, tror du?
- Hur känns det när gråt värker i halsen? Varför kan gråt kännas i halsen, tror du?

Kapitel 9-10

Svåra ord och uttryck

skyffla, propeller, mässingslampor, piprök, krabat, kabyss, konservermat, pojkvasker, expedition, fanken, motto, mässen, laboratorium, gneka, stäv, daska

Läsförståelse

- Vad ser Sven när han kikar in bakom järndörren?
- Vad menas med att ångmaskinen "bultar som ett hjärta"?

- Vad heter mannen som Sven träffar i köket?
- Hur många hundar finns det på skeppet?
- Vad bestämmer Vincent att Sven ska göra?

Fördjupning

- Hur fungerar en ångmaskin? Ta reda på så mycket fakta som du kan!
 - Vad kan man använda en ångmaskin till?
 - Varför är det inte så vanligt med ångmaskiner nu? Vad har vi för slags maskiner istället?
 - Rita en ångmaskin! Försök rita den så tydligt att man förstår hur den fungerar bara av att titta på bilden.
- Chefen läser upp den här annonstexten: ”Män sökes för farofylld färd. Små löner, bitter kyla, långa månader av fullständigt mörker, ständig fara, trygg återkomst osäker. Ära och erkännande i händelse av framgång.”
 - Vad är en annonstext?
 - Kan du skriva om annonstexten ovan, så att den blir lättare att förstå? Använd bara vanliga ord, som de flesta känner till. Det gör inget om texten blir kortare.
- Sven lär sig ”sjömännens motto”. Kommer du ihåg vad det var?
 - Vad är egentligen ett motto?
 - Känner du till något annat motto?
 - Om du skulle formulera ett eget motto, vad skulle det vara?
- På ett ställe står det ”Alla älskar vi vårt vackra, modiga skepp”. Vilka två adjektiv kan du hitta i den meningen?
 - Många håller nog med om att ett skepp kan beskrivas som vackert. Men vad betyder det att ett skepp är modigt?
 - Modig är ett ord som oftast används för att beskriva människor. Kan du komma på fler adjektiv som nästan bara används när man beskriver människor? Skriv en lista!

- Välj ett ord från listan och använd den i en mening för att beskriva en sak. Vad betyder det? Blev det en bra beskrivning, tycker du? Känns den sann?
- Skriv upp allas meningar på tavlan och läs igenom dem tillsammans. Vad betyder de olika meningarna? Får ni några nya tankar om sakerna som beskrivs?

Kapitel 11-13

Svåra ord och uttryck

sjusovare, sopskyffel, kontinent, kasta ankar, prima, uthärda, fören, fastsurrad, utkik, virrvarr, vajrar, brylling, horisont, valskepp, jollar, sjöben, sjöbuse, sjösjuk

Läsförståelse

- Varför finns det inte längre någon bio på skeppet?
- Hur långt är det till Sydpolen?
- Vad klättrar Sven upp till?
- Vad får man veta om Harry i den här delen?
- Varför mår Sven illa när de kliver i land?

Fördjupning

- Vad menar Sven med att döden kan vara vit? Varför tänker han på det just när han tittar på kartan?
- Sven förstår inte varför alla är så glada över att få åka till en plats där ingen annan har varit. Förstår du varför de är glada?
 - Skulle du vilja åka till en sådan plats? Hur tror du att det skulle kännas att vara där?
- Vad är en horisont? Titta gärna på bilder!
 - Stämmer det att vad som helst kan finnas bakom horisonten?
 - Vad skulle du vilja finnas bakom horisonten? Skriv en kort text som börjar med "Bakom min horisont finns ..."
- Hur skulle du beskriva snö för någon som aldrig har sett det?

- I den här boken finns det många ord som är förknippade med skepp och att vara till sjöss. Hur många kan du hitta i det här avsnittet?
 - Vet du vad alla orden betyder? Slå upp i en ordbok om du är osäker.
 - Varför finns det så många ord som bara används när man pratar om båtar och havet, tror du?

EN FRUSEN VÄRLD

Kapitel 14-15

Svåra ord och uttryck

riggen, isflak, kisa, åkarbrasa, officerare, gevär, reling, stordåd

Läsförståelse

- Varför skäller hundarna?
- Vad var det som valfångarna i Grytviken hade varnat om?
- Vilka länder är med i kriget?
- Vad är det för ”stenar” som Sven ser på isflaken?
- Varför är sälarna inte rädda?

Fördjupning

- Vilka färger har isbergen som sticker upp ur vattnet? Och vilken färg har de under vattnet? Måla isberg, precis så som du tänker dig att de ser ut för Sven!
- Vad berättar Harry om Titanic? Vet du något mer?
- I kapitel 14 står det: ”Jag har växt upp i Buenos Aires. I mina föräldrars blick. Värmen är lagrad i min kropp som i en kamin.” Vad menar Sven egentligen med det?
- Kriget som de pratar om brukar kallas första världskriget. Vet du något mer om det?
 - Varför kallas det för världskrig, tror du?
- I slutet av kapitel 15 bestämmer sig Sven för att ge igen mot Vincent. Vad skulle han kunna göra för att lyckas med det?
 - Tycker du att Sven gör rätt som vill ge igen mot Vincent?
 - När är det bäst att ge igen, och när är det bättre att förlåta?

- Vad har du för tankar om allt som Vincent gör mot Sven? Spelar det någon roll att Vincent är vuxen och att Sven är ett barn? Finns det till exempel särskilda regler om hur vuxna ska vara mot barn?

Kapitel 16-18

Svåra ord och uttryck

treva, sardiner, kanderad, dia, buffa, lokomotiv, hägring, ljusfenomen, pack-is, storstilat

Läsförståelse

- Vad får Sven i julklapp?
- Vad får de för mat till jul?
- Vilken är den bästa julklappen, enligt Sven?
- Varför ser Sven ett lokomotiv?
- Varför stannar skeppet?

Fördjupning

- Vad är julpudding, tror du? Hur tror du att det smakar?
 - Leta reda på ett recept till julpudding. Verkar det gott? Tror du att det är enkelt att baka?
 - Om du fick hitta på ett eget recept till julpudding, vad skulle det innehålla?
- Vad tror du att Sven menar med att hjärtat darrar? Hur tror du att det känns?
- I slutet av det här avsnittet sitter skeppet fast i isen. Vad tror du kommer hända när berättelsen fortsätter?

FÅNGADE I ISEN

Kapitel 19-21

Svåra ord och uttryck

alle man på däck, utsvulten, äggkaka, kinkig, kikna, på en grisblink

Läsförståelse

- Vad ser Sven när han klättrar upp i utkiken?
- Vad gör männen för att få loss skeppet?

- Vad gör Sven med råttan som han hittar på golvet i kabyssen?
- Vad bodde i väggarna i huset i Buenos Aires?
- Vem står utanför dörren till Svens skrubbb?

Fördjupning

- På ett ställe står det "I vanliga fall somnar jag på en grisblink". Vad menas med att göra något på en grisblink?
 - Vilka andra uttryck finns det som betyder att något går fort?
 - Hur skulle du beskriva att något går fort, utan att använda just det ordet? Försök komma på ett helt nytt uttryck!
- I kapitel 21 står det att Sven "lyssnar på tystnaden". Har du gjort det någon gång? Hur låter tystnad, tycker du?
- I det här avsnittet hämnas Sven mot Vincent. Var det en rättvis hämnd, tycker du?
 - Tycker du att det var mest bra eller mest dåligt att Sven hämnades? Motivera varför!
 - Vad kunde Sven ha gjort istället för att hämnas? Vilka är dina bästa tips för att sluta vara osams med någon?
 - Vad tror du att Vincent kommer göra nu?

Kapitel 22-24

Svåra ord och uttryck

polarvinter, telegrafist, radiosignaler, fotogenlampa, kamin, snofsig, grammofon, whisky, igloo, hundspann, tömmar

Läsförståelse

- Varför springer de på skeppet?
- Vilken årstid är det?
- Vad är Ritz?
- Vad menar Sven med att han får en koj i Ritz?
- Vad bygger de till hundarna?
- När använder man orden *mush*, *gee*, *haw* och *whoa*?

Fördjupning

- Ta reda på vad telegrafi är. Varför har de en telegrafist på skeppet?
 - Hur skulle du göra för att kontakta någon som är långt bort?
 - Hur kunde man kommunicera över långa avstånd innan telefonen och internet fanns? Försök komma på så många olika alternativ som möjligt!
- Sven undrar om det finns tåg i Sverige. Vad tror du, fanns det tåg i Sverige 1915? Hur tror du att de såg ut i så fall? Var i Sverige fanns det tåg, tror du?
 - Hur är det nu? Finns det tåg i hela Sverige, eller bara på vissa ställen? Vilka då?
 - Tänk dig Sverige om hundra år. Finns det fortfarande tåg här då? Hur ser de ut, i så fall? Vart kan man åka med tåg då, tror du?

Kapitel 25-27

Svåra ord och uttryck

tjoa, hojta, pjäxa, storartat, späck, skörbjugg

Läsförståelse

- Varför hatar Sven fotboll?
- Varför ramlar Sven när de spelar fotboll?
- Varför får Sven ligga med en låda under foten?
- Vad är skörbjugg?
- Vad äter de till middag?

Fördjupning

- Vad är det för sniffande som Sven hör, tror du? Försök komma på flera olika förklaringar.
- Chefen säger att de behöver c-vitamin för att inte få skörbjugg. Stämmer det? Ta reda på så mycket fakta som möjligt, utgå gärna från följande frågor.
 - Vad är c-vitamin? Var finns det?
 - Vilka andra vitaminer finns?
 - Varför behöver vi äta vitaminer?

- Hur vanligt var skörbjugg på Svens tid?
- Hur vanligt är skörbjugg nu?

POLARVINTER

Kapitel 28-29

Svåra ord och uttryck

anorak, rimfrost, lanterna, polarsken, rakkniv, hyvel, skrajsen, grabbhalva, finka, spatsera, glin

Läsförståelse

- Var på jordklotet är de nu?
- Vad är det för temperatur?
- Vilka är världens modernaste kläder?
- Varför rakar alla av sig håret?
- Vad händer när Vincent spottar?

Fördjupning

- Vad är polarvinter? Försök gissa innan du tar reda på fakta!
 - Föreställ dig att du är i polarvintern. Vad ser du? Vad hör du? Hur luktar den? Hur tror du att den smakar? Hur känns den, om den går att ta på?
 - Skriv en dikt om polarvintern, såsom du föreställer dig att den är.
- Varför tycker Sven att kylan bränner och svider som värme, tror du?
 - Kyla och värme är ju varandras motsatser, ändå tycker Sven att de känns likadant. Kan du komma på fler exempel med motsatser som har likheter?
- Läs om de här meningarna, extra noga: "Mörkret vill att vi ska sluta arbeta, bara ligga i våra kojer och somna in. Mörkret vill att vi ska glömma bort att elda i kaminen, laga mat, äta. Mörkret vill att vi ska dö."
 - Vad menar Sven med att mörkret vill allt det där? Kan mörker verkligen vilja något?
 - Vad händer om du byter ut "mörkret" mot "ljuset" i alla meningarna ovan? Betyder texten samma sak, eller motsatsen?

- Skriv tre helt nya meningar om vad ljuset vill.
- Chefen kallar bland annat långkalsonger och tjocka strumpor för världens modernaste kläder. Vilka är världens modernaste kläder nu?
- Vilka kläder kommer vara världens modernaste om hundra år, tror du?

Kapitel 30-31

Svåra ord och uttryck

lovord, vidskeplig, dåligt omdöme, nederlag, fjäder, reparera, häpet, geni, skrovlig

Läsförståelse

- Varför vill inte Vincent äta av grytan?
- Hur vet Sven hur han ska laga grammfonen?
- Vad har hänt med plåtlådan?

Fördjupning

- Varför berättar inte Sven om vad Vincent gör, tror du? Vad tror du skulle hända om han berättade för Cookie eller Harry?
- Vad är otur, enligt Chefen?
 - Vad är otur, enligt dig? Försök komma på minst lika många exempel Chefen gör.
 - Vad är *inte* otur, enligt Chefen?
 - Vad är *inte* otur, enligt dig?

IIIIIIIIII!

Kapitel 32-33

Svåra ord och uttryck

sälspäck, ära och berömmelse, avskedsgåva, man över bord, bister, rådig, mässgolv

Läsförståelse

- Hur firar de att solen kommer fram?
- Vad hände med sälspäcket som de hade samlat i en hög?

- Vad gör pingvinerna som kommer fram till skeppet?
- Varför är Ritz plötsligt tomt?
- Vem är det som ramlar i vattnet?
- Vad är det som vrålar, i slutet av kapitel 33?

Fördjupning

- Hur skulle du beskriva längtan?
 - Sven beskriver längtan såhär: "Som en vind som blåser genom kroppen". Låter det mest bra eller mest dåligt, tycker du?
- Vad betyder "man över bord"? Vad säger man just så, tror du?
 - Varför kan inte Vincent ta sig upp ur vattnet själv, utan hjälp?
 - Vad tror du hade hänt med resten av resan om Vincent inte hade klarat sig?

Kapitel 34-36

Svåra ord och uttryck

jobba i skift, barkbåt, bedarra, sjöodjur, skruvstäd, pumpa läns, läcka, järnspikar, huller om buller

Läsförståelse

- Hur ser männen ut när de kommer tillbaka efter att ha jobbat på däck?
- Vad gör hundarna för att klara sig i stormen?
- Varför kommer det in vatten i maskinrummet?
- Hur gör de för att laga läckan?
- Varför måste de överge skeppet?

Fördjupning

- I det här avsnittet hotas skeppet först av en storm och sedan av isen. Vilket verkar farligast, tycker du?
 - Har du upplevt någon storm någon gång? Vad hände?
- Vad menar Sven med att isen är en katt som leker med skeppet som med en mus?

- Vad är en pump? Fundera och gissa innan du tar reda på fakta.
 - Vilka olika slags pumpar finns det? Försök komma på minst tre!
 - Hur fungerar en pump? Hur tror du att pumparna som de använder på skeppet fungerar?
- I slutet av kapitel 36 säger Chefen att de måste överge skeppet. Vad tror du kommer hända nu? Hur ska de klara sig utan skeppet?

ÖVER ISEN

Kapitel 37-40

Svåra ord och uttryck

skvimpa, havsströmmar, staga upp, livbåtar, renpäls, törna in, bottenlöst, havskäft, plymer, primuskök, konservburk, vaxduk, plurret

Läsförståelse

- Hur ska de bo på isen?
- Vad berättar Chefen när han har kallat till samling?
- Vad tror Sven att det är som sniffar?
- Vad händer med Chippy?
- Vad packar Sven i sin ryggsäck?
- Varför slänger de saker i en stor hög på isen?

Fördjupning

- Vad menar Sven med att döden finns överallt? Stämmer det?
- Nästan alla båtar har namn, varför tror du att det är så? Varför döper man inte till exempel bilar också?
 - Livbåtarna heter James Caird, Dudley Docker och Stancom Wills. Ta reda på så mycket som möjligt om de namnen!
 - Om du fick döpa en båt, vad skulle den heta då?
 - Vilken slags båt skulle du vilja heta som du? Rita gärna en bild!

Kapitel 41-42

Svåra ord och uttryck

chanslösa, förakta, helvetet, knyte

Läsförståelse

- Hur långt ska de vandra över isen?
- Varför vågar inte Sven säga att de är chanslösa?
- Varför ramlar Sven?
- Hur kommer det sig att Sven tappar bort Harry?
- Vilka tre människor är det som Sven ser framför sig i snön?

Fördjupning

- När Sven tänker på Sverige tänker han på sommaren, och på blålockor, skogar och sjöar. Varför gör han det?
 - Hur skulle du beskriva sommaren i Sverige? Välj tre saker som är viktiga för dig.
 - Skriv ett vykort till Sven och berätta om sommaren i Sverige.
- Har du varit vilse någon gång? Vad hände?
 - Vad ska man göra om man kommer vilse?
- Vad tror du kommer hända nu? Hur ska Sven kunna klara sig? Vad hoppas du ska hända?

Kapitel 43-45

Svåra ord och uttryck

sjutusan till, kors och tvärs, klädstreck, placera, härva, högkant, ohoj, sicksacka, kommando, revolver, kontrakt, fårad

Läsförståelse

- Var är Sven instängd?
- Vem hittar Sven?
- Vad händer med skeppet, precis efter att Sven och Harry har varit där?
- Varför vill Harry inte fortsätta?

- Varför tar Chefen fram en revolver?
- Varför blir hundarna sjuka?

Fördjupning

- Läs sidan 180-182 igen, om när Harry säger emot Chefen. Vad tänker du om det som händer på de sidorna?
 - Gör Harry rätt som säger att de inte vill fortsätta?
 - Gör Chefen rätt som hotar Harry med revolvren?
 - Det slutar ju med att Chefen får bestämma. Är det rätt, tycker du? Varför, eller varför inte?
 - Vem får egentligen bestämma över andra? Är det olika i olika situationer? Hur är det till exempel i skolan, vem bestämmer där? Är det olika personer som bestämmer på olika ställen eller vid olika tillfällen i skolan? Försök komma på flera exempel. Finns det någonting som man alltid får bestämma själv?
- Varför kallar de sitt tillfälliga hem för Tålamodsläget?
 - Skulle du vilja bo i ett tålamodsläger? Vad skulle du göra för att få tiden att gå snabbare?
 - Kan du komma på något annat slags läger, som du hellre skulle vilja bo i? Vad skulle du kalla det?
- Vad menar Tom med att de inte kan låta hundarna lida? Håller du med honom?

Kapitel 46-48

Svåra ord och uttryck

världsrymden, havsdjupet, äppelskrott, geni, näsbränna, karva

Läsförståelse

- Hur många hundar finns det kvar?
- Varför sover inte Sven och de andra?
- Varför får en av vetenskapsmännen ha på sig ögonbindel?
- Varför ropar Sven "man över bord"?

- Varför skrattar sjömännen åt Vincent?

Fördjupning

- Hur kan Sven vara tunn och väga 1000 kilo på samma gång? Vad betyder det?
- Vad menas med att Sven ligger "mellan världsrymden och havsdjupet"? Kan du komma på andra saker som finns där? Skriv en lista!
- På sidan 187 står det "Den vita döden". Vad menar Sven med det?
 - Vad tänkte du att "den vita döden" betydde innan du började läsa boken? Har du ändrat dig nu, eller tänker du fortfarande samma?
 - Prova att byta ut ordet vita mot andra färger. Vad tycker du att till exempel den röda döden eller den gula döden betyder?
 - Prova att byta ut ordet "döden" mot "livet" i dina nya meningar. Vad tycker du att de betyder nu?

Kapitel 49-52

Svåra ord och uttryck

genomsura, ånga, flarn, havskäften, havständer, pansar

Läsförståelse

- Varför är isen helt öde?
- Vad händer med de fem sista hundarna?
- Varför blir några av vetenskapsmännen sjösjuka?
- Vad händer när Sven ska hoppa till livbåten?
- Vem drar upp Sven ur vattnet?

Fördjupning

- På ett ställe står det att Sven är hungrig och illamående på samma gång. Varför känner han så, tror du?
 - Hur kändes det att läsa det här avsnittet, om alla djur som Sven åt? Var det något som var obehagligt? Varför då?

- Vad menar Sven med att hundarna hjälper dem framåt, trots att de inte finns längre?
- I början av kapitel 52 står det såhär: ”Jag trodde att havet bestod av vatten. Jag hade fel. Det består av tänder. Vassa tänder som hugger, nafsar och biter.” Vad menar Sven med det, tror du?
 - Vilken känsla eller stämning tycker du att Svens beskrivning av havet har?
 - Skriv en egen beskrivning av havet, utan att använda ordet ”vatten”. Försök beskriva havet precis som just du föreställer dig det.
 - Vilken känsla eller stämning har din beskrivning?

I LIVBÅTARNA

Kapitel 53-55

Svåra ord och uttryck

sjöelefanter, bjässar, labyrint, durk, vindil, späckhuggare, spökskepp, land i sikte, skepparn

Läsförståelse

- Varför är det svårt för Sven att öppna ögonen?
- Vad betyder det att solkatterna är tillbaka i Chefens ögon?
- Vad heter ön som de är på väg till?
- På vilket sätt är isberg som träd?
- Vad är det som simmar under ytan?
- Vad känner Sven när han tittar på Vincent?

Fördjupning

- Vad är späckhuggare? Ta reda på minst fem intressanta fakta!
 - Sven blir ju väldigt rädd när späckhuggarna dyker upp vid livbåten. Vad tror han ska hända?
 - Vad trodde du skulle hända?
 - Hur farliga är späckhuggare egentligen?

- Hur mår Sven i slutet av det här avsnittet? Försök komma ihåg så många detaljer som möjligt, utan att gå tillbaka och läsa igen.
 - Varför mår Sven som han gör, tror du?

ELEFANTÖN

Kapitel 56-58

Svåra ord och uttryck

paradis, ödslig, vada, stål, pelikan, sjölejon, förbenat

Läsförståelse

- Vad menas med att horisonten är borta?
- Varför får Sven gå i land först?
- Vad brukar Cookie säga att maten smakar som?
- Varför är de fortfarande inte säkra, enligt Chefen?
- Varför säger Harry att ön är en pingvintoalett?

Fördjupning

- Ön som de kommer till heter Elefantön. Varför tror du att den heter så?
 - Rita Elefantön! Strunta i vad som står i boken och rita den precis så som du skulle önska att en elefantö såg ut.
 - Leta upp Elefantön på en karta. Hur långt är det dit?

Kapitel 59-60

Svåra ord och uttryck

mojna, bivack, lunginflammation

Läsförståelse

- Vad äter de till frukost?
- Vad är en bivack?
- Varför fortsätter Sven skotta, fastän han blir yr?
- Varför sätter de upp tältet igen?

- Vad heter sjukdomen som Sven har fått?
- Vart ska de segla för att hämta hjälp?

Fördjupning

- Vad menar Sven med att döden är inuti honom nu?
 - På vilka sätt märks det att Sven har blivit sjuk? Försök komma ihåg så många exempel som möjligt.
 - I boken är det 1916 nu. Vad tror du var annorlunda med att bli sjuk på den tiden, jämfört med nu?
- Sven ska följa med på resan till Sydgeorgien, tillsammans med bland andra Harry och Vincent. Vad tror du kommer hända? Försök komma på minst tre olika saker!

MOT RÄDDNINGEN?

Kapitel 61-63

Svåra ord och uttryck

kapsejsa, navigera, återseende, nordost, ta ut kursen, skrymsle, knivsegg

Läsförståelse

- Vilka följer med på resan mot Sydgeorgien?
- Varför är det en farlig resa?
- Varför har de packat med sig stenar?
- Vad är det egentligen som händer när det känns som om havet försvinner under livbåten?
- Vem är det som ligger bredvid Sven inne i skrymslet?

Fördjupning

- I slutet av kapitel 61 står det: ”Männen står tillsammans men ser ändå ensamma ut.” Vad menas med det, tror du?
 - Har du någon gång känt dig ensam, fastän du var tillsammans med någon annan? Vad kan man göra om man känner så?

- Vad kan man göra för att andra inte ska känna sig ensamma?
- Vad menar Sven med att han är så trött att han skulle kunna sova på knivspetsar?
 - Har du varit supertrött någon gång? Var hade du kunnat sova då?
 - Var skulle du aldrig kunna sova, även om du var jättetrött?

Kapitel 64-66

Svåra ord och uttryck

sjusovare, sablars, överbord, krax, urtidsdjur, rör inte en fena, djävulskap, gnirka, dra sig, rutschkana

Läsförståelse

- Varför känner inte Sven igen Sydgeorgien, trots att de har varit där förut?
- Vad menar Sven med att han har fått sjöben?
- Vad betyder det att vara i krisen?
- Varför stod inte Vincent ut med att se Sven?
- Hur kommer det sig att Sven vaknar upp i en riktig säng?
- Hur lyckades Harry och de andra klättra upp för ett stup?

Fördjupning

- Vad menar Sven med att Vincent inte är ett berg längre, utan har blivit till grus?
 - Vad tycker du om Vincent?
 - Tycker du annorlunda om Vincent efter att han har berättat om sin son? Varför, eller varför inte?
 - Hur tror du att Vincent var innan hans son dog?
- När Harry kommer tillbaka för att hämta Sven säger han "Ligger du här och drar dig?", som ett skämt. Varför tror du att han skämtar, fastän det är en så allvarlig och viktig händelse?

- Kan du komma på några situationer när det absolut inte passar att skämta och skratta? Vad kan hända om man råkar göra det ändå?

VÄGEN HEM

Kapitel 67-70

Svåra ord och uttryck

förbenad, fasiken, lotsbåt, kaj, skingras, konfetti, solfläck, lojalitet, trofasthet, tapperhet, hamnmagasin, fartyg, buller, kaos, tekittel, tampar, järnöglor, vindla

Läsförståelse

- Hur länge fick de vänta innan de kunde åka tillbaka till Elefantön?
- Vem är det som får ropa "Land i sikte!" den här gången?
- I vilket land ligger Punta Arenas?
- Vad menar Sven med att han är tillbaka i Buenos Aires?
- Vad är det för vita flingor som faller i luften?
- Vad gör Cookie och Tom istället för att ta Sven i hand?
- Vad heter Harrys fru?
- Vilken färg är det på dörren till Harrys hus?

Fördjupning

- På vilka sätt har Sven förändrats, jämfört med hur han var när han klev på skeppet i Buenos Aires i början av boken? Försök komma på fler saker än det som står i texten.
- Hur ser det ut när man ler med hela kroppen? Rita en bild!
- När boken slutar har Sven kommit till England, inte till Sverige som han hade tänkt från början. Är det ett bra slut, tycker du? Är det till exempel ett lyckligt eller olyckligt slut? Varför?
 - Vad tror du kommer hända med Sven nu, efter att boken är slut? Vad kommer vara bra och vad kommer vara jobbigt, tror du?
 - Vad skulle Sven kunna göra för att få komma till Sverige? Försök komma på minst tre förslag!

Efter läsningen

Bokreflektion

Efter att ha läst en bok kan det vara fint att få stanna upp en stund och tänka på vad man upplevde medan man läste, helt själv. Börja med att anteckna eller rita något som känns särskilt starkt och som du gärna vill minnas. Fundera och skriv sen vidare utifrån följande frågor:

- Vad handlade boken om?
- Vilka är de viktigaste personerna i den här boken? Vad vet du om dem?
- Är du lik någon i boken? Vem, och varför?
- Vad är annorlunda i ditt liv jämfört med Svens? Försök komma på minst tre exempel.
- Vad var det för stämning i boken? Vilka känslor fick du under läsningen?
- Lärde du dig något av den här boken? Vadå?

Boksamtal

Prata igenom er gemensamma läsupplevelse! Anteckna gärna på tavlan under tiden, så att ni kan gå tillbaka och påminna er under samtalets gång.

- Vilka händelser i boken minns du extra starkt? Gör en gemensam lista, och diskutera er fram till vilka händelser som är allra viktigast. I vilken ordning hände de? Gör en tidslinje!
- Vad gillade du med boken?
- Vad gillade du inte?
- Påminner den här boken om någon annan bok som du har läst eller någon film som du har sett? På vilka sätt liknar de varandra? På vilka sätt är de olika?
- Vilka frågor har du efter att ha läst boken? Hjälpas åt att besvara varandras frågor!

Verkligheten bakom boken

Den vita döden bygger på verkliga händelser: 1914 seglade skeppet Endurance mot Antarktis men fastnade i isen. Det tog, precis som i boken, nästan två år innan besättningen kunde ta sig hem. Expeditionen leddes av en forskare som hette Ernest Shackleton.

- Börja med att reda på mer fakta om Antarktis, polarexpeditioner, Ernest Shackleton och skeppet Endurance. Dela gärna upp ämnena mellan er och redovisa för varandra.

- Jämför med händelserna i boken. Vad kan ni hitta som stämmer med verkligheten? Vad kan ni hitta som inte stämmer med verkligheten?
- *Den vita döden* är en roman. Vad betyder det? Vad är skillnaden på en roman och en faktabok? Hur mycket tycker du att författaren får hitta på i en roman som bygger på verkliga händelser?

Prova på – fantisera ihop och skriv en berättelse utifrån historiska fakta

- Välj något som du brukar göra ofta, som att borsta tänderna, äta frukost eller gå till skolan. Skriv ner exakt hur det går till när du gör det.
- Läs igenom texten, och försök komma på ännu flera detaljer. Använd alla sinnen: syn, hörsel, lukt, smak och känsel. Skriv ner allt du kommer på!
- Föreställ dig att du lever för hundra år sedan, och ska göra samma sak. Vad finns det för skillnader? Ta reda på fakta om du är osäker. Skriv ner de viktigaste och roligaste skillnaderna.
- Fundera särskilt på skillnader utifrån dina olika sinnen. Hur såg det ut för hundra år sen? Vilka ljud hördes? Hur luktade det? Hur smakade det? Hur kändes det att röra vid olika saker? Skriv ner allt du kommer på!
- Skriv en ny text, där du låtsas att det är 100 år sedan. Den kan till exempel börja så är: ”Det är 1925 och jag är på väg till skolan.”

Illustrera Svens resa

I den här boken finns många beskrivningar av naturen. Välj ett av exemplen nedan, och måla en bild av det Sven ser. Lägg till fler detaljer om du vill.

- *På himlen svävar olika slags fåglar. Havet är också fullt av liv. Blåvalar blåser ut vatten som fontäner.*
- *Långt borta glittrar öppet vatten. Kring oss sluter sig isen. Isen är en väldig hand som fångat in skeppet och håller det i ett fast grepp.*
- *Enorma isblock pressas ihop som sockerbitar. Då och då hörs explosioner som från kanoner. Isen knakar som om ett sjöodjur ligger alldeles under och försöker ta sig upp. Ibland öppnar sig sprickor och rök stiger upp ur vattnet, som om det brinner.*
- *Under oss finns en tjock skiva is som driver med havsströmmarna. Under isen: ett bottenlöst, iskallt djup.*

- *Isen är också ett hav. Ett hav som fryst ihjäl. Vågorna är hårda hinder. Allt är i vägen. Inget hjälper till.*
- *Himlen är klart blå. Molnen som små tussar.*
- *Från stranden reser sig bergen som stup mot himlen, omöjliga att ta sig upp för. De liknar en väldig best med vassa taggar, ett odjur som när som helst kan gå till attack.*
- *Vinden är ljum och himlen randig, som om molnen strukits ut med en bred pensel.*

Denna lärarhandledning är framtagen för att stötta följande urval av centralt innehåll i läroplanen för årskurs 4-6

Bild

Bildframställning

- Framställning av berättande och informativa bilder, till exempel serier och illustrationer till text.
- Teckning, måleri, tryck och tredimensionellt arbete.

Bildanalys

- Hur bilder påverkar och förmedlar budskap. Ord och begrepp för att kunna samtala om bilders innehåll, uttryck och funktioner.

Biologi

Natur och miljö

- Vad liv är och hur livets utveckling kan förklaras med evolutionsteorin. Biologisk mångfald och organismers anpassningar till miljön.
- Människans beroende av och påverkan på naturen med koppling till naturbruk, hållbar utveckling och ekosystemtjänster. Naturen som resurs och vårt ansvar när vi nyttjar den.

Kropp och hälsa

- Några vanliga sjukdomar och hur de kan förebyggas och behandlas. Hur den psykiska och fysiska hälsan påverkas av levnadsförhållanden, kost, sömn, hygien, motion och beroendeframkallande medel.

Systematiska undersökningar och granskning av information

- Några upptäckter inom biologiområdet och deras betydelse för människans levnadsvillkor och syn på naturen.
- Kritisk granskning och användning av information som rör biologi.

Fysik

Fysiken i naturen och samhället

- Hur dag, natt, årstider och år kan förklaras utifrån rörelser hos solsystemets himlakroppar.
- Vanliga väderfenomen och deras orsaker, till exempel hur vindar och nederbörd uppstår.
- Några instrument samt hur de används för att mäta fysikaliska storheter, till exempel temperatur och kraft.

Systematiska undersökningar och granskning av information

- Några upptäckter inom fysikområdet och deras betydelse för människans levnadsvillkor och syn på naturen.
- Kritisk granskning och användning av information som rör fysik.

Geografi

Geografiska förhållanden, mönster och processer

- Jordens naturresurser, till exempel vatten, odlingsmark, skogar och mineraler. Var på jorden olika naturresurser finns och hur människors användning av resurserna påverkar landskapet och människans livsmiljöer.
- Klimat- och vegetationszoner samt på vilka sätt klimatet påverkar människans livsmiljöer.
- Utmärkande drag för några natur- och kulturlandskap i Sverige, Europa och världen.
- Namn och läge på geografiska objekt i Sverige, Europa och världen. Ett urval av hav, sjöar, floder, berg, öknar, regioner, länder och städer.

Hållbar utveckling

- Några grundläggande orsaker till och konsekvenser av fattigdom och ohälsa, till exempel bristande tillgång till utbildning, hälsovård och vatten. Arbete för att förbättra människors levnadsvillkor, till exempel genom Förenta Nationerna (FN).

Geografins metoder och verktyg

- Digitala och analoga kartor och deras uppbyggnad med gradnät, färger, symboler och skala. Topografiska och tematiska kartor.
- Beskrivningar och enkla analyser av platser och regioner med hjälp av kartor och andra geografiska källor, metoder, verktyg och begrepp.

Hem- och konsumentkunskap

Mat och matlagning

- Enkla instruktioner och recept. Hur de kan läsas och följas samt vanliga begrepp för matlagning.

Levnadsvanor

- Vikten av att äta varierat och balanserat för att må bra. Hur måltider kan fördelas över en dag.
- Måltidens betydelse för gemenskap. Olika mattraditioner.

Historia

Folkökning, ändrade maktförhållanden och emigration, cirka 1800–1900

- Olika orsaker till och konsekvenser av emigrationen från Sverige.
- Vad historiska källor från tidsperioden, till exempel kyrkböcker, fotografier och domstolsprotokoll, kan berätta om det förflutna.
- Historiebruk kopplat till tidsperioden, till exempel hur historiska händelser och aktörer framställs i böcker och på museer.

Idrott och hälsa

Friluftsliv och utevistelse

- Badvett och säkerhet vid vatten under olika årstider. Hantering av nödsituationer vid vatten med hjälpredskap.

Hälsa och levnadsvanor

- Säkerhet och hänsynstagande i samband med aktiviteter.
- Första hjälpen.

Kemi

Kemin i naturen, i samhället och i människokroppen

- Vattnets egenskaper och kretslopp.
- Matens innehåll och näringsämnenas betydelse för hälsan.

Systematiska undersökningar och granskning av information

- Några upptäckter inom kemiområdet och deras betydelse för människans levnadsvillkor och syn på naturen.

- Kritisk granskning och användning av information som rör kemi.

Religionskunskap

Etik och livsfrågor

- Samtal om och reflektion över vardagliga moraliska frågor utifrån elevernas egna argument och olika religiösa tolkningar. Sådana frågor kan till exempel handla om ansvar, utanförskap, kränkningar, jämställdhet och sexualitet.
- Samtal om och reflektion över livsfrågor utifrån elevernas egna tankar och olika religiösa tolkningar. Sådana frågor kan till exempel handla om vad som är viktigt i livet och olika föreställningar om vad som händer efter döden.

Samhällskunskap

Individer och gemenskaper

- Sociala roller och normer i olika sammanhang, till exempel inom familjen och i vänskapsrelationer. Könroller, jämställdhet och sexualitet.
- Sociala skyddsnät för barn i olika livssituationer, i skolan och i samhället.

Beslutsfattande och politiska idéer

- Vad demokrati är och hur demokratiska beslut fattas. Hur individer och grupper kan påverka beslut, genom att rösta i allmänna val och till exempel genom elevråd i skolan eller genom att skapa opinion i sociala medier.

Rättigheter och rättsskipning

- De mänskliga rättigheterna och deras betydelse, inklusive barnets rättigheter i enlighet med barnkonventionen. Principen om likabehandling, inklusive skydd mot diskriminering.

Svenska

Läsa och skriva

- Gemensam och enskild läsning. Strategier för att förstå och tolka ord, begrepp och texter från olika medier. Att urskilja texters budskap, både det direkt uttalade och sådant som är indirekt uttryckt.
- Sammanfattning av texter.

- Resonemang om texter med koppling till sammanhang inom och utanför texten samt till den egna läsupplevelsen.
- Gemensamt och enskilt skrivande. Strategier för att skriva olika typer av texter med anpassning till deras uppbyggnad och språkliga drag. Skapande av texter där ord, bild och ljud samspelar, såväl med som utan digitala verktyg.
- Bearbetning av egna och gemensamma texter till innehåll och form. Att ge och ta emot respons på texter.
- Handstil och att skriva med digitala verktyg.
- Språkliga strukturer och normer. Meningsbyggnad, med huvudsatser, bisatser och skiljetecken samt textbindning med hjälp av sambandsord. Stavning, ords böjningsformer och ordklasser.
- Ordböcker och digitala verktyg för stavning och ordförståelse.

Tala, lyssna och samtala

- Olika former av samtal. Att lyssna aktivt, ställa frågor, uttrycka tankar och känslor samt resonera och argumentera i olika samtalssituationer och i samband med demokratiska beslutsprocesser.
- Muntliga presentationer och muntligt berättande för olika mottagare. Disposition med inledning, innehåll och avslutning. Stödord, bilder, digitala medier och verktyg samt andra hjälpmedel för att planera och genomföra en muntlig presentation. Hur gester och kroppsspråk kan påverka en presentation.

Texter

- Skönlitteratur för barn och unga från olika tider, från Sverige, Norden och övriga världen. Lyrik, dramatik, sagor och myter. Texter som belyser människors villkor och identitets- och livsfrågor.
- Berättande texters budskap, språkliga drag och uppbyggnad. Tillbakablickar, miljö- och personbeskrivningar samt dialoger.
- Några skönlitterärt betydelsefulla barn- och ungdomsboksförfattare och deras verk.
- Sakprosatexter för barn och unga. Beskrivande, förklarande, instruerande och argumenterande texter. Texternas innehåll, uppbyggnad och typiska språkliga drag.
- Texter som kombinerar ord, bild och ljud samt texter i digitala miljöer. Texternas innehåll, uppbyggnad och typiska språkliga drag.

Språkbruk

- Språkliga strategier för att minnas och lära, till exempel grafiska modeller och stödord.
- Ord och begrepp för att på ett varierat sätt uttrycka känslor, kunskaper och åsikter. Ords och begrepps nyanser och värdeladdning.

Informationssökning och källkritik

- Informationssökning i några olika medier och källor, till exempel i uppslagsböcker, genom intervjuer och i söktjänster på internet.
- Hur man jämför källor och prövar deras tillförlitlighet med ett källkritiskt förhållningssätt.

Teknik

Teknik, människa, samhälle och miljö

- Några tekniska system och hur de påverkar människa och miljö, till exempel vatten- och avloppssystem och system för återvinning. Hur systemen har förändrats över tid och några orsaker till detta.
- Konsekvenser av teknikval: olika tekniska lösningars för- och nackdelar för människa och miljö.

Tekniska lösningar

- Hur några komponenter i vanliga tekniska system benämns och samverkar, till exempel i en cykel eller i ett enkelt produktions- eller transportsystem.
- Föremål som innehåller rörliga delar och hur de rörliga delarna är sammanfogade med hjälp av olika mekanismer för att överföra och förstärka krafter.